Nr 32.

Ankom till riksdagens kansli den 3 juni 1921 kl. 1/2 1 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning, dels i anledning därav väckta motioner, dels ock väckta motioner om upphävande eller suspension av samma lag m. m.

Närvarande: herrar von Sneidern, von Sydow, Carl E. Svensson, Hult, Tjällgren, Linder*, Boberg, Sigfrid Hansson, Andersson i Knäppinge, Karlsson i Gasabäck, Hagman, Nilsson i Vibberbo, Carlsson i Solberga, Johanson i Stockholm, Holmström och Sundling.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 6 maj 1921 dagtecknad proposition, nr 359, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 71 av herrar *Trygger, Aaby Ericsson, Joh. Nilsson* i Skottlandshus, greve *Spens, Boberg, Heyman, Joh. Carlsson* i Hällsbäck, *Rooth, Gustafsson, Frändén, Rogberg, Jeansson, Antonsson, Enhörning, Boman, von Hofsten, Jesperson* och *J. B. Johansson;*

nr 230 och 231 av herr *von Sydow;*

nr 232 av herrar *Sigfrid Hansson* och *C. E. Svensson;*

nr 233 av friherre *Adelswärd;*

nr 234 av herrar *von Koch, Hult* och *Pers;*

nr 235 av herr *Frändén* med instämmande av herrar *Rogberg* och *Olofsson;*

nr 236 av herrar *von Hofsten, Bergqvist, Aaby Ericsson, Hellberg, Arvid Erikson, Lyberg, Edw. Larson, August Johansson* och *Borell* med instämmande i motionens syfte av herrar *Rune* och *Reuterskiöld;*

nr 237 av herrar friherre *Barnekow, Bondeson, Pålsson, K. A. Nilson, Edw. Larson, Ingeström, S. M. Petterson, August Johansson* och *Elof B. Andersson;* samt

nr 238 av herr *Lindley;*

inom andra kammaren:

nr 117 av herrar *Lindman, Nilsson* i Bonarp, *Magnusson* i Tumhult, *Norman, Öberg, Lithander, Svensson* i Betingetorp, friherre *Hermelin, Erlansson, Söderhielm, Carlsson* i Solberga, *Nylander, Olsson* i Broberg, *Block, Olsson* i Berg, *Holmgren, Falk, Andersson* i Knäppinge, *Bengtsson* i Kullen, *Kaijser, Lindström* i Mörby, *Wiklund, Pettersson* i Bjälbo, *Winkler, Jönsson* i Boa, *Persson* i Fritorp, *Broander, Nilsson* i Antnäs, *Thore, Clemedtson, Gustafson* i Kasenberg, *Leffler, Sundling, Fjellman, Lindmark, Lübeck, Gustafsson* i Örebro, friherre *Stjernstedt, Sommelius, Andersson* i Storegården, *Poppius, Larsson* i Sjötorp, *Thorsell, Ros, Nilsson* i Landeryd, *Svensson* i Långelanda, *Starbäck, Jonson* i Remröd, *Björkman* i Länghem, *Corneliusson, Olsson* i Blädinge, *Laurén, Hederstierna* och *Brännström;*

nr 363 av herr *Wahren* med instämmande i motionens syfte av herrar *Björkman* i Norrköping och *Kant;*

nr 364 av herrar *Olsson* i Ramsta, *Olsson* i Rösta, *Andersson* i Milsmaden, *Sehlin, Olsson* i Hov, *Johansson* i Edsbyn, *Hansson* i Bäck, *Osberg, Bergström* i Bäckland, *Danielsson, Ödström, Jönsson* i Fridhill, *Pehrsson* i Bramstorp, *Jansson* i Edsbäcken, *Godén* i Skälby, *Janson* i Kungsör, *Igel, Olsson* i Labbemåla, *Schill, Carlsson* i Gävle och *Godin* i Vike;

nr 365 av herrar *Johanson* i Stockholm, *Holmström* och *Hagman;*

nr 366 av herr *Kaijser;*

nr 367 av herrar *Magnusson* i Tumhult och *Bengtsson* i Norup; samt

nr 368 av herrar *Rehn, Olsson* i Mora, *Persson* i Tofta, *Hamrin, Bäckström* och *Holmner.*

I de lika lydande motionerna nr 71 i första kammaren av herr Trygger m. fl. och nr 117 i andra kammaren av herr Lindman m. fl., vilka motioner väckts inom den ordinarie motionstidens utgång, hemställes, att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen den

17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning skall omedelbart upphöra att gälla eller åtminstone tillämpningen därav inställas tillsvidare.

Beträffande grunderna för det med propositionen avsedda lagförslag ävensom de skäl, som i motionerna åberopas till stöd för däri gjorda yrkanden, får utskottet, i den mån ej redogörelse därför här nedan lämnas, hänvisa till den kungl. propositionen respektive motionerna.

1920 års riksdag.

Vid 1920 års riksdag förelåg till behandling ett flertal motioner angående upphävande eller suspension av lagen om arbetstidens begränsning eller ändring i samma lag. Över berörda motioner avgav andra lagutskottet yttrande och anförde därvid följande:

»Utskottet vill till en början erinra om, att genom antagande av ifrågavarande lag om arbetstidens begränsning förverkligats ett önskemål, som sedan länge med stor skärpa framförts från arbetarhåll och som först efter stora strider vunnit statsmakternas erkännande.

Det torde sålunda vara uppenbart, att utskottet icke utan tungt vägande skäl kan tillstyrka upphävande av eller vittgående förändringar i denna lag. Såvitt utskottet har sig bekant, hava de förhållanden, som rådde vid lagens antagande, sedermera icke i avsevärd mån ändrats. Att vissa olägenheter kunde komma att följa av en sådan lagstiftning var redan vid dess tillkomst förutsett, och den omständigheten, att sådana nu också i större eller mindre grad framträtt, kan icke utgöra tillräckligt skäl att uppgiva de viktiga önskemål, som lagen avser att främja. Vid sådant förhållande får utskottet, under hänvisning jämväl till vad de i ärendet hörda myndigheterna härom och i övrigt yttrat, avstyrka de motioner, som åsyfta upphävande eller suspension av lagen.

Utskottet anser sig ej heller kunna tillstyrka de motioner, som åsyfta möjlighet för arbetsgivare och arbetare att avtala om arbetstidens längd. Det torde kunna starkt ifrågasättas, huruvida med hänsyn till de starka organisationer, som nu i vårt land finnas av både arbetsgivare och arbetare, en dylik avtalsfrihet i realiteten skulle kunna i någon väsentlig grad genomföras. Men därtill kommer, att avtalsfriheten skulle innebära en återgång till förhållandena före lagens antagande å de mer eller mindre vidsträckta områden, för vilka motionärerna vilja förbehålla en sådan avtalsfrihet och således faktiskt i stor utsträckning innebära ett upphävande av lagen. Dessa motioner träffas således i huvudsak av samma anmärkningar, som riktats mot yrkandena om lagens fullständiga upphävande eller suspension.

I likhet med socialstyrelsen finner emellertid utskottet, att lagen om arbetstidens begränsning möjligen genom en del förändringar

skulle kunna utan att dess effektivitet därigenom avsevärt förringades, i vissa avseenden bättre anpassas efter praktiska livets krav. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om, att när lagen erhöll giltighet för endast ett begränsat antal år, så avsågs härmed att särskilt understryka dess karaktär av försökslagstiftning, och statsmakterna hava sålunda från början varit medvetna om, att förändringar kunde komma att visa sig behövliga. Då utskottet tagit del av arbetsrådets av trycket utgivna beslut, har det ej kunnat undgå att finna, att den förväntan med avseende på lagens förmåga av smidig anpassbarhet efter förhållandena i det enskilda fallet ej blivit till fullo infriad. Av formuleringen av vissa av arbetsrådets beslut synes utskottet framgå, att lagens snäva avfattning för arbetsrådet känts som ett band, då framställningar måst avvisas, vilkas beviljande uppenbart skulle hava varit till gagn för såväl arbetare som arbetsgivare, men som omöjliggjorts av lagens tydliga bestämmelser. Detta gäller exempelvis vissa avslag på framställningar att på fem dagar fördela veckans 48 timmar eller mindre del därav, dock så att de lagstadgade $8^1/_2$ timmarna om dagen överskredos. Av andra arbetsrådets beslut har utskottet åter funnit anledning ifrågasätta en prövning av lagens formulering i avsikt att åstadkomma jämkningar, vilka kunna möjliggöra en något vidare tolkning än den nu av arbetsrådet tillämpade. Så har utskottet fäst sig vid, att lagens begrepp rörelse ansetts ha så vidsträckt omfattning, att därunder måste inbegripas arbete exempelvis vid fattigvård och å kyrkogård. Vidare synas några av de bestämmelser, som avse att i enskilda fall bereda möjlighet till undantag, vara så avfattade, att det därmed avsedda syftet ej blivit uppnått. Att döma av vissa arbetsrådets beslut synes så vara förhållandet med möjligheten att bereda undantag från hela lagen på grund av arbetets oregelbundna natur och från dess 4 §:s bestämmelser om arbetstiden på grund av arbetets beskaffenhet att medföra synnerligen ringa ansträngning.

Utskottet anser, att dessa redan yppade brister i lagen ävensom sådana, vilka under dess fortsatta tillämpning kunna bliva uppenbara, böra giva anledning till omedelbar undersökning samt framläggande snarast möjligt av de ändringsförslag, vartill utredningen kan giva anledning. Denna överarbetning av lagen bör utgå ifrån att utan rubbning av de principer, varpå densamma är byggd, söka ur den bortarbeta vad som under tillämpningen visat sig vara till hinder för en skälig jämkning mellan olika intressen. Tillfälle till en sådan överarbetning erbjuder sig enligt utskottets uppfattning i samband

med den prövning av lämpligheten för Sveriges del att ratificera det vid den internationella arbetskonferensen i Washington sistlidna höst antagna förslaget till arbetstidskonvention, till vilket även de svenska ombuden vid kongressen gåvo sin anslutning. Då detta förslag i vissa avseenden icke överensstämmer med den svenska lagen och en ratifikation skulle medföra förbindelse att bringa konventionens bestämmelser i verkställighet senast den 1 juli 1921, torde Kungl. Maj:t för eventuella förslags framläggande för nästa riksdag behöva snarast till undersökning upptaga frågan om den svenska lagens ställning till konventionen. Med detta uttalande vill utskottet givetvis ej på något sätt föregripa lösningen av frågan, huruvida Sverige skall ansluta sig till den internationella konventionen eller ej. Ej heller huruvida anslutningen skall ske med reservation för av svenska förhållanden förorsakade avvikelser — dessa må redan nu vara lagfästade eller påkallade av vunnen erfarenhet vid den nuvarande lagens tillämpning. Åt utredningen må även överlämnas att pröva, huruvida en på vissa områden önskvärd ökad rörelsefrihet lämpligast kan vinnas genom jämkningar av de bestämmelser i den svenska lagen, som reglera dessa områden, genom medgivande av ökad befogenhet åt arbetsrådet eller genom tillämpning av vissa bestämmelser i konventionen, exempelvis dess friare bestämmelser beträffande övertid.

Vid den av utskottet förordade överarbetningen av lagen bör även det av herr Jeansson i Kalmar i motion nr 124 i första kammaren väckta spörsmålet bliva föremål för uppmärksamhet.

Vad beträffar herr Bengtssons i Norup motion, finner utskottet de av arbetsrådet åberopade skälen för lagens tillämpning å den personal, som avses i herr Bengtssons motion, övertygande. Under sådana förhållanden kan utskottet ej tillstyrka en lagändring, varigenom denna personal uteslutes från en förmån, som den redan kommit eller efter utlupen anståndstid skulle komma i besittning av. En sådan åtgärd skulle säkerligen även på många håll giva anledning till en icke önskvärd friktion mellan personal och sjukhusledning.

Emellertid vill utskottet påpeka lämpligheten av, att en skälig anståndstid lämnas sjukhusen, innan lagen bringas i tillämpning. Detta särskilt med hänsyn till svårigheter med bostäders beredande åt den ökade personalen vid å landsorten belägna sjukvårdsinrättningar.»

På grund härav blevo samtliga motioner av utskottet avstyrkta. Utskottet hemställde emellertid, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med förestående prövning av

Sveriges anslutning till den vid den internationella arbetskonferensen i Washington antagna konventionen snarast måtte låta utreda och för riksdagen framlägga de förslag till ändringar i lagen om arbetstidens begränsning av den 17 oktober 1919, som, i anslutning till vad ovan i motiveringen anförts, kunde finnas påkallade av vunnen erfarenhet om lagens tillämpning, och vilka, utan att rubba lagens grunder, kunde vara ägnade att bättre anpassa densamma efter det praktiska livets krav.

Vad utskottet hemställt blev av riksdagen bifallet.

Utskottet.

Vidkommande först yrkandena om upphävande eller suspension av lagen om arbetstidens begränsning anser utskottet, att anledning icke förekommit att frångå den ståndpunkt utskottet nästlidet år intog till frågan. Det torde böra framhållas, att Sverige genom sin anslutning till nationernas förbund i princip uttalat sig för en begränsning av arbetstiden till 8 timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka. Vid sådant förhållande är det av internationella hänsyn icke möjligt att nu avskaffa den redan införda arbetstidslagen, även om Sverige för sin del icke kan ratificera den vid Washingtonkonferensen den 29 oktober—29 november 1919 föreslagna konventionen rörande samma lag.

Vad härefter angår den kungl. propositionen kan utskottet i huvudsak dela föredragande departementschefens omdöme om det av socialstyrelsen reviderade förslaget till arbetstidslag, nämligen att detsamma på det hela taget väl lyckats att i skälig mån och på tillfredsställande sätt tillgodose de önskemål, som givit anledning till riksdagens ovanberörda hemställan om revision. De avvikelser, som Kungl. Maj:t funnit sig böra göra från socialstyrelsens förslag, anser utskottet motiverade.

Utskottet har därför i huvudsak funnit sig kunna tillstyrka bifall till den kungl. propositionen. På några särskilda punkter föreslås dock vissa ändringar. Redogörelse för dessa lämnas här nedan vid de särskilda lagrummen. I samband härmed skall utskottet jämväl till behandling upptaga de i motionerna väckta frågorna.

1 §.

Herr von Sydows motion

Herr von Sydow har i sin motion yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, som är att hänföra till industri eller hantverk eller som avser person- eller godsbefordran så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg ävensom fiske,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

g) industriell rörelse, som är att betrakta såsom binäring till jordbruk och

h) arbete som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik.»

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

I herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl. motioner har yrkats,

att undantag från lagens tillämpning å rörelse eller företag, som ej använder flera än fyra arbetare, måtte ur lagförslaget utgå;

att punkterna d) och h) i lagförslaget måtte utgå;

samt att punkt f) måtte erhålla följande lydelse:

»Skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning utom vid skiljeställen.»

Friherre Adelswärds samt herr Rehns m. fl:s motioner.

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava ansett, att lagens tillämplighetsområde om möjligt redan nu borde inskränkas till *industriell* rörelse, ungefärligen uti den genom Washingtonkonventionen angivna omfattning, men med det i lagförslaget och i gällande svensk lag gjorda undantag för de minsta företagen.

I varje fall borde de i 5 § av förslaget uppräknade »rörelserna» undantagas från bestämmelser, som närmast avsetts för en industriell arbetstidslag.

I undantagsbestämmelser under f) borde strykning ske av orden »utom vid skiljeställe», enär sakens natur och vunnen erfarenhet visade att varje slag av flottningsarbete borde undantagas.

Bland undantagen under g) borde tilläggas »torvupptagning».

Herr von Kochs m. fl:s motion.

Herr von Koch och hans medmotionärer hava yrkat, att § 5 mom. a) i förslaget till lag om arbetstidens begränsning måtte utgå, och att i stället såsom ett särskilt moment i förslagets § 1 införes en undantagsbestämmelse, omfattande de i mom. a) upptagna verksamhetsgrenarna.

Herr Frändéns motion.

I herr Frändéns motion har yrkats, att riksdagen måtte besluta, att arbeten med väg- och vattenbyggnad ävensom under virkesflottning vid skiljeställen undantagas i lagen om arbetstidens begränsning.

Herr von Hofstens m. fl:s samt herrar Magnussons i Tumhult och Bengtssons i Norup motioner.

Herr von Hofsten och hans medmotionärer samt herrar Magnusson i Tumhult och Bengtsson i Norup hava hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i det av Kungl. Maj:t i proposition nr 359 framlagda förslaget till lag om arbetstidens begränsning, att 5 §: a) utgår, och att i stället såsom ett särskilt moment i förslagets 1 § införes en undantagsbestämmelse, omfattande de i 5 §: a) upptagna verksamhetsgrenarna.

Herr Kaijsers motion.

I herr Kaijsers motion yrkas, att riksdagen måtte, för den händelse riksdagen antager den av Kungl. Maj:t föreslagna lagen om arbetstidens begränsning, för sin del besluta sådan lydelse av § 1, att efter mom. i) insättes ett så lydande mom. j): »arbete som utföres av vid sjukvårdsinrättning anställd personal».

Utskottet.

De framställda yrkandena om inskränkning av lagens tillämpighetsområde till motsvarighet med Washingtonkonferensens beslut angående arbetstidens begränsning, d. v. s. i huvudsak till fabriks- och hantverksrörelse, inklusive byggnadsverksamhet, jämte transportverksamhet, kan utskottet icke förorda. Genom ett bifall till berörda hemställan skulle nämligen betydande grupper av arbetare, t. ex. handelsarbetarna, som redan kommit i åtnjutande av lagens skydd, ställas utanför densamma. Härigenom skulle onödigtvis framskapas arbetskonflikter. Härtill kommer att vår lagstiftning på förevarande område ännu befinner sig på försöksstadiet, varför några så genomgripande förändringar icke böra vidtagas utan tungt vägande skäl. Sådana skäl hava emellertid icke anförts till stöd för motionärernas hemställan.

Det av herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. framställda yrkandet, att undantaget från lagens tillämpning å rörelse eller företag, som ej använder flera än fyra arbetare, måtte ur lagförslaget utgå, har jämväl framförts inom social-

styrelsen vid ärendets behandling därstädes. I sitt betänkande yttrar socialstyrelsen — efter att hava påpekat, att genom den nu gällande lagens bestämmelser avskiljas från lagens tillämpning sådana rörelser med högst fyra arbetare, som bedrivas på landet eller i stad, köping eller municipalsamhälle med högst 1,500 mantalsskrivna innevånare — bland annat följande:

»Dessa företag skötas till stor del av företagaren själv med biträde av hustru och barn, vilkas arbetstid ej regleras av arbetstidslagen. Användes i sådant fall ett eller annat till familjen icke hörande biträde, bibehåller företaget likväl ofta i viss mån karaktären av ett hem, och det kan icke gärna förväntas, att lagens bestämmelser med hänsyn till de utom familjen stående biträdena skola komma till någon noggrannare tillämpning. I de små företagen äro arbetarna i många fall, synnerligast vid ackordsarbete, vana att få ganska självständigt bestämma sina arbetstider — äro de borta den ena dagen, taga de skadan igen genom förlängt arbete den andra. För en del av de allra minsta företagen, såsom små matserveringar, kaféer, bagerier, åkerier m. fl., ställer sig även lagens genomförande mycket ekonomiskt betungande. Erinras må också därom, att en effektiv kontroll över lagens efterlevnad inom dessa företag knappast låter sig praktiskt genomföra.

Ser man till, huru arbetstidsförhållandena faktiskt gestalta sig inom småföretagen, vitsordas från olika håll, bland annat från yrkesinspektionen, att arbetstidslagen i stor utsträckning åsidosättes inom dylika företag i städer, köpingar och municipalsamhällen med över 1,500 invånare. En allmänt utbredd uppfattning lär också vara, att alla företag med färre än fem arbetare, oavsett var de bedrivas, äro fritagna från lagens tillämpning.

Om än den förevarande geografiska uppdelningen sålunda icke vunnit åsyftad tillämpning, har den likväl i åtskilliga fall medfört förargelseväckande förhållanden. Om exempelvis en smed bedriver sin rörelse inom gränsen för ett samhälle med över 1,500 invånare men å plats, som fullständigt har karaktären av landsbygd — en del städers jurisdiktion sträcker sig ju ganska långt utom stadsplaneområdet — måste det förefalla honom som en obegriplig och upprörande orättvisa, att han men ej hans värsta konkurrent, som har sin smedja strax utanför gränsen, skall vara kringskuren i sin verksamhet av arbetstidslagen. Klagomål över dylika förhållanden ha framställts, men har det från myndigheternas sida givetvis ej kunnat göras något för att komma den klagande till hjälp. Särdeles egendomlig måste ifrågavarande bestämmelse te sig för småföretagen i samhällen, vilkas folkmängd så att

säga pendlar på själva gränstalet 1,500 — det ena året skola de vara underkastade lagstadgad arbetstidsbegränsning, det andra icke.

Såsom ovan redan angivits, gäller här omhandlade geografiska uppdelning icke i fråga om sådana arbetsföretag, där verksamheten ej är att hänföra till rörelse, utan äro dessa, när arbetarantalet i regel understiger fem, undantagna från lagens tillämpning, var de än bedrivas.

Vid övervägande vilka förändringar av lagen lämpligen skulle kunna ifrågakomma för att tillgodose riksdagens syfte med den begärda revisionen, har styrelsen icke kunnat undgå att uppmärksamma härovan berörda geografiska uppdelning av de små rörelserna med i regel färre än fem arbetare. Ett borttagande av denna uppdelning, så att alla dylika rörelser, oberoende av platsen för rörelsens utövande, skulle fritagas från den lagstadgade arbetstidsregleringen, synes nämligen icke blott vara ägnat att medföra viss lindring av sådan art, som riksdagen torde åsyftat, utan även vara väl motiverat med hänsyn till förut anförda omständigheter. Någon större omgestaltning av de faktiskt bestående arbetstidsförhållandena skulle förändringen för övrigt med hänsyn till lagens förut berörda bristande efterlevnad sannolikt icke komma att medföra.

I enlighet med vad sålunda anförts har åt huvudbestämmelsen rörande lagens tillämpningsområde givits en förändrad avfattning, som i avseende å såväl rörelse som särskilt arbetsföretag, utan hänsyn till platsen för dess bedrivande, begränsar lagens tillämpning till verksamhet, vari i regel användas flera än fyra arbetare.»

De skäl, som socialstyrelsen sålunda anfört, anser utskottet vara av så avgörande betydelse, att utskottet icke tvekar att tillstyrka bifall till propositionen på denna punkt. Utskottet anser den av motionärerna uttryckta farhågan, att skickliga och ordentliga arbetare skulle, till förfång för de mindre hantverkarna, i allmänhet föredraga anställning med kortare arbetstid, vara betydligt överdriven.

Herr Frändéns yrkande, att arbeten med väg- och vattenbyggnad måtte helt och hållet undantagas från lagens tillämpning, kan utskottet icke förorda. De arbeten på ifrågavarande områden, som icke utföras under sådana förhållanden, att det tillkommer arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, torde redan enligt gällande bestämmelser vara undantagna från lagens tillämpning. Beträffande övriga arbeten av ifrågavarande slag föreligger ingen anledning till undantag.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s yrkande, att mom. d) och h) måtte utgå, avser att under lagens tillämpning införa arbete, som bedrives av staten, ävensom arbete, som åligger trafikpersonal vid för allmän trafik upplåten järnväg. Frånsett det olämpliga att under ifrågavarande försökslagstiftning införa stora grupper arbetare, som nu äro därifrån undantagna, torde den föreslagna åtgärden komma att medföra konsekvenser, som nu icke kunna överskådas. Utskottet avstyrker bifall till yrkandet.

Utskottet delar departementschefens och socialstyrelsens uppfattning, att jämväl s. k. platskolning bör undantagas från lagens tillämpning, i följd varav utskottet avstyrker herr Sigfrid Hanssons m. fl:s yrkande i denna del.

I propositionen har bibehållits bestämmelsen i nuvarande lagen beträffande flottning vid skiljeställe. Inom socialstyrelsen framställdes reservationsvis vid arbetet med lagens revidering samma yrkande som nu i ett flertal av motionerna, nämligen att flottning jämväl vid skiljeställe skulle undantagas. Mot de skäl, som i reservationen framfördes, har departementschefen gjort följande invändning: »Frågan om lagens tillämpning å arbetet vid skiljeställena har allt ifrån utarbetandet av den nu gällande lagen givit anledning till skarpa meningsmotsättningar, och jag vill icke förneka, att det för lagstiftaren erbjuder svårighet att taga ståndpunkt i denna fråga. Ifrågavarande arbete ställer sig nämligen i hög grad skiftande — från arbete uppe vid de små skiljeställena, vilket i fråga om oregelbundenhet, kortvarighet och omöjlighet för arbetsgivaren att övervaka nära nog fullständigt överensstämmer med flottningsarbete i allmänhet, och till det regelbundet industrimässigt ordnade, kanske över halva året pågående, med 100-tals arbetare bedrivna arbetet nere vid de stora skiljeställena i älvmynningarna. Redan under förarbetena till lagen ifrågasattes en uppdelning av skiljeställena, så att vissa av dem, i regel de mindre, skulle undantagas från lagen, under det de övriga, i regel de större, skulle inbegripas under lagens tillämpning, men det visade sig omöjligt att finna någon tillfredsställande bestämning av gränsen dem emellan. I utskottsutlåtandena vid de båda riksdagarna år 1919 hänvisade man i stället till möjligheten att efter ansökan hos arbetsrådet erhålla undantag. Denna möjlighet har även i avsevärd mån kommit till användning, varjämte arbetsrådet för åtskilliga företag med ett betydande antal arbetare beviljat anstånd med lagens tillämpning. Rådet lär för övrigt

ha för avsikt att inom kort ägna förevarande fråga särskild uppmärksamhet. Det vill även synas, som om man med den ökade möjlighet till medgivanden, lagförslaget innehåller, skulle kunna skäligen tillfredsställa berättigade behov av ökad arbetstid vid skiljeställena. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då det torde vara att förvänta, att arbetsrådet under nuvarande ekonomiska situation skall medgiva de eftergifter, som kunna vara erforderliga för undvikande av alltför stora ombyggnadskostnader, har jag icke funnit de båda reservanternas yrkande i förevarande avseende böra föranleda någon ändring i socialstyrelsens förslag.»

De av departementschefen åberopade undantag från lagen, som arbetsrådet i nu ifrågavarande avseende beviljat, bestå huvudsakligen däri, att arbetsrådet beviljat ett stort antal flottningsföreningar anstånd med lagens tillämpning. Ifrågavarande anstånd utlöpte i allmänhet den 1 januari 1921. Flertalet av de flottningsföreningar, som erhållit dylikt anstånd, hava emellertid före början av innevarande års flottningssäsong inkommit till arbetsrådet med anhållan om förlängt anstånd, och enligt vad utskottet inhämtat har arbetsrådet funnit sig nödsakat att i så gott som alla dylika fall tills vidare medgiva förlängt anstånd. Denna omständighet synes tyda på, att svårigheterna att vid skiljeställena tillämpa arbetstidslagen äro avsevärda och svåra att övervinna. I en hel del fall torde de ombyggnadsarbeten, som äro nödvändiga för lagens tillämpning, icke kunna genomföras under lagens giltighetstid, och man kan således motse, att vid åtskilliga skiljeställen anstånd med lagens tillämpning skola komma att gälla så länge lagen har gällande kraft. Utsikten till ett sådant sakernas tillstånd synes icke tilltalande. Härtill kommer, att arbetsförhållandena vid skiljeställena äro av synnerligen växlande natur. Vid en hel del smärre skiljeställen, särskilt de, som äro belägna högre upp i vattendragen, är arbetet så oregelbundet, att arbetsrådet förklarat, att detsamma är undantaget från arbetstidslagens tillämpning enligt bestämmelserna i lagens 1 § c). Visserligen finnas å andra sidan skiljeställen, där arbetet bedrives fullt industrimässigt och regelbundet och där arbetstidslagen följaktligen kan tillämpas och delvis redan kommit i tillämpning. Men mellan dessa båda grupper av skiljeställen finnes ett stort antal dylika, där arbetet är mer eller mindre oregelbundet och där således arbetstidslagens tillämpning stöter på svårigheter av snart sagt för varje skiljeställe skiftande art och grad. Liksom det hittills icke lyckats lagstiftningen att uppdraga någon gräns mellan de skiljeställen, där lagen kan tillämpas, och de skiljeställen, där så icke kan ske, torde det även för arbetsrådet komma att möta

synnerlig svårighet att finna en dylik gräns, och följden härav torde bliva, att därest arbetet vid skiljeställena fortfarande bibehålles under lagen, anstånd med lagens tillämpning måste beviljas i vida större utsträckning än vad som med bestämmelserna om beviljande av anstånd varit avsett.

På grund av dessa skäl, och då ett genomdrivande av arbetstidslagens tillämpning vid de skiljeställen, där densamma ännu icke blivit genomförd, skulle föranleda högst betydande och under nuvarande ekonomiska förhållanden särdeles betänkliga ombyggnadskostnader, anser utskottet lämpligast, att arbetet vid samtliga skiljeställen i likhet med övrigt flottningsarbete undantages från lagens tillämpning.

Friherre Adelswärds yrkande, att bland undantagen under g) borde tilläggas »torvupptagning», kan utskottet icke tillstyrka. Genom den möjlighet till erhållande av undantag från lagen, som införes genom den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen av bestämmelserna i 6 § 1 mom., torde industriens behov av lättnader i arbetstidslagens bestämmelser bliva fullt tillfredsställande tillgodosett.

Herr von Sydows yrkande beträffande mom. g) och i) följer av hans principiella ståndpunkt till lagens tillämplighetsområde och torde vara bemött genom vad utskottet ovan anfört.

Enligt gällande lag undantages från lagens tillämpning under mom. e) arbete, som är att hänföra till hälso- och sjukvård samt under mom. k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande. Beträffande hälso- och sjukvård har lagen tillämpats så, att från densamma undantagits den egentliga sjukvårdspersonalen, men däremot icke sjukvårdsanstalternas ekonomi- och verkstadspersonal. Vad angår arbete vid fattigvårds- och andra liknande inrättningar har sådant ansetts falla under lagen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag under 5 § skulle dels rörelse, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov, dels ock hotell-, restaurang- eller kaférörelse falla under lagen men med rätt för arbetsrådet att medgiva utsträckt arbetstid.

Propositionen avser sålunda att utvidga lagen att omfatta jämväl det egentliga sjukvårdsarbetet samt det arbete vid hotell-, restaurang- eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

Vad till en början beträffar arbetet vid sjukvårdsanstalterna anser sig utskottet kunna konstatera, att bestämmelserna i gällande arbetstids-

lag, genom vilka arbetstiden reglerats för en del av personalen vid respektive anstalter men lämnats oreglerad för en annan del av personalen vid samma anstalter, varit ägnade att framkalla synnerliga olägenheter. Vissa befattningshavare vid sjukvårdsanstalterna hava ett arbete av sådan art, att det möter svårighet att avgöra, huruvida de rätteligen böra hänföras till ekonomipersonal eller egentlig sjukvårdspersonal. Härtill kommer, att en avsevärd del av den s. k. egentliga sjukvårdspersonalen med avseende på göromål, utbildning och ställning står ekonomipersonalen så nära, att det icke vare sig ur principiell eller praktisk synpunkt låter sig göra att tillämpa olika arbetstidsregleringar för de respektive grupperna. Den gräns, som enligt gällande arbetstidslag dragits mellan ekonomipersonal och egentlig sjukvårdspersonal, bör därför enligt utskottets mening icke upprätthållas. Ur denna synpunkt innebär Kungl. Maj:ts förslag en förbättring av nu gällande bestämmelser, i det att genom detsamma möjlighet beredes till en enhetlig reglering av arbetstiden för varje anstalt, allt efter dess möjlighet att åstadkomma en dylik reglering.

Emellertid har utskottet från ett stort antal medlemmar av sjuksköterskekåren mottagit skrivelser och mötesresolutioner, däri vederbörande inlagt sin gensaga emot att sjuksköterskornas arbete skulle förläggas under arbetstidslagen. I dessa resolutioner har särskilt framhållits, att arbetstidslagens tillämpning å sjuksköterskornas verksamhet skulle vara ägnad att motverka den ideella uppfattning av denna verksamhet, som det vore av vikt att upprätthålla såväl bland allmänheten som inom sjuksköterskornas egna led. Över huvud taget synes av de utskottet tillställda yttrandena framgå, att rikets sjuksköterskekår icke önskar komma i åtnjutande av den av Kungl. Maj:t föreslagna regleringen av arbetstiden.

Oaktat utskottet finner det ådagalagt, att sjuksköterskepersonalen väl är i behov av en förkortning i sin nu ofta betänkligt långa arbetstid, synes utskottet, att en reglering av arbetstiden för nämnda personal mot densammas uttryckta önskan icke bör ifrågakomma. På grund härav anser utskottet, att sjuksköterskorna böra helt undantagas från tillämpningen av lagen om arbetstidens begränsning. Härav torde emellertid enligt utskottets mening böra följa, att jämväl all övrig personal vid sjukvårdsanstalter förlägges utanför lagen. Som ovan framhållits, har en av de största olägenheterna vid tillämpningen av nuvarande bestämmelser i ämnet just varit uppdelningen av anstaltspersonalen i en grupp, å vars arbete lagen är tillämplig, och en grupp, vars arbete faller utanför lagen. De erfarenheter, som gjorts angående verkningarna av denna uppdelning, inskärpa nödvändigheten av att icke nu skapa en ny gräns

mellan personalgrupper vid samma anstalt. Härtill kommer, att en reglering av arbetstiden för sjukvårdsanstalternas personal givetvis är ägnad att medföra betydande kostnader för det allmänna, särskilt för landstingen, vilket under nu rådande ekonomiska läge så vitt möjligt torde böra undvikas. Den förbättring i sjukhuspersonalens arbetsförhållanden, som otvivelaktigt är behövlig, torde under dessa förhållanden för närvarande få överlämnas åt vederbörande sjukhusledningar samt åt den inspektion medicinalstyrelsen har att utöva på detta område. Enligt vad här nedan framgår, föreslår utskottet en utredning rörande arbetsförhållandena på hithörande område.

En konsekvens av utskottets ovan angivna ståndpunkt i fråga om sjukhuspersonalen torde bliva, att jämväl arbetet inom de övriga verksamhetsgrenar, som omförmälas under 5 § a) av Kungl. Maj:ts förslag, undantages från arbetstidslagens tillämpning. Ett undantagande av dessa verksamhetsgrenar står även i överensstämmelse med den uppfattning, varåt i utskottets utlåtande förra året gavs uttryck. Inom dessa verksamhetsgrenar torde för övrigt behovet av en arbetstidsreglering icke i någon mån vara så stort som inom sjukvården.

Beträffande därefter Kungl. Maj:ts förslag i fråga om arbetet inom hotell-, restaurang- och kaférörelsen finner utskottet icke tillrådligt att nu utvidga arbetstidslagen till att omfatta den del av nämnda arbete, som avser allmänhetens direkta betjänande. Däremot anser utskottet sig böra förorda, att det arbete inom ifrågavarande rörelser, som för närvarande faller under arbetstidslagens tillämpning, fortfarande bibehålles under lagens skydd. Den vidgade dispensrätt för arbetsrådet, som 5 § i Kungl. Maj:ts förslag avser att införa, torde med den ståndpunkt utskottet sålunda intagit knappast vara motiverad. Av de arbetargrupper, som beröras av bestämmelserna i nämnda paragraf, skulle enligt utskottets förslag under lagens tillämplighet kvarstå endast den hotell-, restaurang- och kafépersonal, som icke är sysselsatt med allmänhetens direkta betjänande. Ifrågavarande arbetargrupp lärer till sitt antal vara så begränsad, att det synes oegentligt att allenast med hänsyn till densamma införa en ny art av dispenser från lagen. Dessutom torde böra beaktas, att de svårigheter, som gjort sig gällande med avseende på arbetstidslagens tillämpning vid restauranger och kaféer, i huvudsak uppträtt vid de minsta företagen inom denna näringsgren, och dessa företag skulle genom den av Kungl. Maj:t föreslagna omformuleringen av bestämmelserna i lagens 1 § första stycket komma att i stor utsträckning falla utanför lagen, varför bestämmelser om särskilda dispensmöjligheter för dem icke synas erforderliga.

2 §.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hava yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Såsom arbetare skall vid tillämpningen av denna lag ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning».

Utskottet.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen i denna paragraf innebär allenast ett förtydligande av den nuvarande lagtexten.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s yrkande, att under lagens tillämpning skulle föras all kontorspersonal utom sådan personal i överordnad ställning, anser sig utskottet icke kunna biträda. Utskottet får fördenskull hemställa, att paragrafen antages med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

4 §.

Herr von Sydows motion.

Herr von Sydow har yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst nio och en halv timme.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan».

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hava yrkat, att första stycket måtte bibehållas i nedanstående lydelse:

»Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden per vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 och en halv timmar».

samt att andra stycket måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid, än nyss angivits, tillämpas vid skiftväxling, såvitt därigenom icke

uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan».

Beträffande den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen i denna paragraf har socialstyrelsen anfört följande: *Utskottet.*

»Senare delen av paragrafens förra stycke har ändrats i två avseenden. Dels har nämligen den där medgivna arbetstiden för dag utsträckts från 8 ½ till 9 timmar, och dels har inskränkningen för den ifrågavarande eftergiften till att gälla allenast veckans fem första söckendagar borttagits.

Förstberörda förändring, eller arbetstidens utsträckning till 9 timmar, har närmast föranletts av åtskilliga framställningar till arbetsrådet om rätt att få förlänga arbetstiden under måndag — fredag för att, med bibehållen arbetstid av 48 timmar i veckan, kunna nedsätta arbetstiden å lördag under 5 ½ timmar eller då helt inställa arbetet. Jämväl från yrkesinspektörernas sida har framhållits, att en dylik omläggning av arbetstiden under vissa förhållanden visat sig önskvärd. Såsom exempel på förhållanden, vilka åberopats till stöd för här ifrågavarande framställningar, må anföras:

Arbetarna bruka på lördagen resa in till en närbelägen stad för att göra uppköp och måste på grund av kommunikationsförhållandena avresa tämligen tidigt på förmiddagen. Största delen av arbetarna äro bosatta på längre avstånd från arbetsstället och pläga vid veckans slut besöka sina hem för att proviantera m. m. Personalen önskar under sommarmånaderna få tillbringa lördagar och söndagar på landet. För en kemisk tvättinrättning lönar det sig ej att elda upp och tillreda de kemiska tvättmedlen för det korta lördagsarbetet. Tåglägenheterna medgiva icke arbetarna, som i regel äro bosatta i en närbelägen stad, att lämna arbetsstället, förrän 2 timmar efter arbetets slut, om arbetstiden begränsas till 8 ½ timmar.

Skulle möjlighet beredas näringsidkarna att med fullständigt inställande av driften å lördagarna uppehålla 48 timmars arbetsvecka, måste tydligtvis medgivande lämnas till en arbetstid av 9 timmar 36 minuter å övriga söckendagar. En dylik utsträckning av arbetstiden skulle dock enligt styrelsens mening innebära en alltför långtgående avvikelse. Såsom en lämplig medelväg har styrelsen ansett sig böra föreslå 9 timmar, till stöd för vilken begränsning även kan anföras, att den motsvarar Washingtonkonventionens stadgande uti ifrågavarande avseende.

Beträffande den andra förändringen i förevarande lagrum, eller borttagandet av inskränkningen till de fem första söckendagarna, torde

kunna anmärkas, att denna förändring ej har mycket skäl för sig, då ju den förkortade arbetstiden, där sådan förekommer, i regel infaller på lördag. Styrelsen vill icke bestrida riktigheten av en sådan anmärkning och åsyftar ingalunda någon förändring av den numera synnerligen allmänt genomförda arbetstidsförkortningen å lördag. Inskränkningen har emellertid i enstaka fall medfört vissa olägenheter ävensom tolkningssvårigheter, och har det då, när bestämmelsen ifråga ändock skulle omformuleras, synts lämpligt att undanröja anledningen därtill. I Washingtonkonventionen förekommer ej heller någon dylik inskränkning. Slutligen må framhållas, att här föreslagna förändring skulle vara ägnad att i viss mån tillmötesgå förut berörda av herr Jeansson i motion vid 1920 års riksdag gjorda hemställan om medgivande att vid yrkesmässig tillverkning för avsalu av mjukt bröd utsträcka arbetstiden å lördag och dag före helgdag till högst 10 timmar — en hemställan som enligt riksdagens beslut borde uppmärksammas vid lagens revision.»

Utskottet delar socialstyrelsens uppfattning och anser därför, att riksdagen, med avslag å motionerna, bör antaga det kungl. förslaget. Genom den ändring av 6 § 4 mom., som utskottet kommer att föreslå, lämnas för det fall, att en begränsning till färre antal veckodagar av veckans 48 timmar av både arbetsgivare och arbetare anses fördelaktig, möjlighet till att erhålla arbetsrådets medgivande till en sådan arbetsfördelning.

Vad beträffar den av herrar Hansson och Svensson m. fl. föreslagna ändringen av andra stycket finner utskottet visserligen möjligheten att vid skiftindelning fördela veckans 48 timmar på 4 dygn ej hava varit av lagstiftaren avsett, men utskottet anser i likhet med departementschefen, att, då den ifrågavarande anordningen av arbetet ej kommit till större användning och onekligen i vissa fall varit till arbetarnas fördel, den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen av stycket bör antagas. En så pass stor avvikelse från 8-timmarsdagens princip, som i detta fall äger rum, torde i regel förutsätta arbetarnas samtycke.

5 §.

Herr von Sydows motion.

Herr von Sydow har yrkat, att paragrafen måtte utgå.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herrar Johanson i Stockholm m. fl. hava yrkat, att riksdagen måtte uttala, att dessa undantag enligt paragrafen måtte göras med den allra största försiktighet och i intet fall medgivas, där lagen om begränsad arbetstid redan nu tillämpades eller där svårigheterna för lagens tillämpning icke vore av den art, att de icke rimligtvis kunde övervinnas, och att i intet fall

den omständigheten, att arbetstiden tidigare varit oreglerad och oskäligt lång, finge utgöra skäl till särskilda undantag från lagens tillämpning.

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava yrkat, att paragrafen måtte utgå. *Friherre Adelswärds samt herr Rehns m. fl:s motioner.*

Herr von Koch m. fl. hemställa i sin motion att § 5 mom. a) i förslaget till lag om arbetstidens begränsning måtte utgå och att i stället såsom ett särskilt moment i förslagets § 1 införes en undantagsbestämmelse, omfattande de i mom. a) upptagna verksamhetsgrenarna. *Herr von Kochs m. fl:s motion.*

Herr von Hofsten m. fl. samt herrar Magnusson i Tumhult och Bengtsson i Norup hemställa, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i det av Kungl. Maj:t i proposition nr 359 framlagda förslaget till lag om arbetstidens begränsning, att 5 §: a) utgår, och att i stället såsom ett särskilt moment i förslagets 1 § införes en undantagsbestämmelse, omfattande de i 5 §: a) upptagna verksamhetsgrenarna. *Herr von Hofstens m. fl:s samt herrar Magnussons i Tumhult och Bengtssons i Norup motioner.*

Utskottet får, med hänvisning till vad utskottet i ämnet anfört vid 1 §, tillstyrka, att de i propositionen under 5 § upptagna bestämmelserna måtte utgå. *Utskottet.*

6 §.

Herr von Sydow har i sin motion yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse: *Herr von Sydows motion.*

»*1 mom.* Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så finnes tjänligt för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Om vid arbete, som är anordnat i tre skift, av tekniska, ekonomiska eller andra skäl är av nöden att arbetet fortgår jämväl under sön- och helgdagar, må den i 4 § angivna arbetstidsbegränsningen överskridas under villkor, att arbetstiden i medeltal för fyra veckor icke överstiger 56 timmar i veckan.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av

synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, må arbetsrådet efter hörande av vederbörande arbetsgivare och arbetare lämna medgivande till undantaget.»

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hava hemställt,

dels att 1 mom. måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst 4 veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan»;

dels ock att 4 mom. måtte utgå.

Friherre Adelswärds samt herr Rehns m. fl:s motioner.

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»*1 mom.* Särskilt med anledning av den tillämpning, som gällande regler om lättnader vid s. k. säsongarbete hittills erhållit, ifrågasättes, att i orden: »Är för visst arbete arbetstiden *i väsentlig mån* beroende av årstiden» etc. det kursiverade uttrycket ersättes med bestämmelse, som stödjer en friare tillämpning.

2 mom. I överensstämmelse med Washingtonkonventionen synes en 56 timmars arbetsvecka böra vid tre-skifts-arbete medgivas genom uttrycklig bestämmelse *i lagen* och ej behöva bero på arbetsrådets lämplighetsprövning för särskilda fall.

3 mom. På grund av den uppfattning, som kommit till uttryck beträffande vad som avses med »arbete: som medför *synnerligen ringa ansträngning*», torde berörda uttryck böra ändras exempelvis till »ringa» eller »mindre» ansträngning.

4 mom. Så snart »allvarligt missförhållande» finnes uppstå genom lagens bokstavliga tillämpning enligt denna paragraf, synes arbetsrådet böra vara *skyldigt* att medge undantag. Dessutom kan ifrågasättas *rätt* för arbetsrådet att göra undantag, då vederbörande organisationer äro överens och särskild olägenhet genom att medge sådant undantag icke kan befaras.»

Herr Lindley har i sin motion yrkat, att 1 mom. måtte utgå. *Herr Lindleys motion.*

Herr Wahren har i sin motion yrkat,

dels att 2 mom. måtte erhålla följande ändrade lydelse: *Herr Wahrens motion.*

»*2 mom.* De i § 4 angivna begränsningarna av arbetstiden må överskridas vid sådant arbete, som av synnerliga skäl finnes böra drivas kontinuerligt med varandra avlösande skiftlag under villkor likväl, att arbetstiden i medeltal icke överskrider 56 timmar i veckan»;

dels ock att 4 mom. måtte ändras sålunda:

»*4 mom.* Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i § 4 prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande till undantaget.»

1 mom.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen avser uteslutande av tidsbegränsningen fyra veckor för genomsnittsberäkningen. Sådan begränsning skulle i stället få fritt bestämmas av arbetsrådet. Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner avse ett bibehållande av nuvarande bestämmelser, varemot herr Lindleys yrkande går ut på att bestämmelsen bör utgå. De av herr von Sydow samt friherre Adelswärd m. fl. framställda yrkandena avse en friare tillämpning. Den förändring av nuvarande lag, som Kungl. Maj:t här föreslår, torde tillgodose ett verkligt behov vid säsong- och annat av väderleken beroende arbete. De allvarliga olägenheter, som begränsningen till fyra veckor inneburit exempelvis för torvindustrien, varifrån klagomål avhörts, torde genom den nu föreslagna ändringen kunna bliva avhjälpta. Någon förändring av lagens formulering har utskottet ej ansett påkallad. De farhågor, som framförts i herrar Hanssons och Svenssons m. fl:s motioner, anser utskottet med hänsyn till av arbetsrådet tillämpad praxis vara av teoretisk art. *Utskottet.*

2 mom.

Berörda moment motsvarar gällande bestämmelser i 5 § andra stycket. Den omformulering, som av Kungl. Maj:t föreslås, innebär emellertid en avsevärd uppmjukning av gällande bestämmelser, varigenom i varje fall trygghet vinnes för beståndet av hittills av arbetsrådet med stöd av nuvarande lag medgivna undantag, på samma gång som större frihet lämnas arbetsrådet vid blivande avgöranden.

Utskottet delar herr von Sydows uppfattning om önskvärdheten av att så långt sig göra låter bestämda lagföreskrifter utarbetas och att åt administrativ myndighets diskretionära prövning endast överlämnas vad på annat sätt ej lämpligen kan ordnas. Men utskottet håller före att ej minst för industriens skull i detta fall är önskvärt, att den smidighet bevaras, som vinnes genom arbetsrådets prövning. Antagande av Washingtonkonferensens formulering skulle antagligen snävare begränsa möjligheten till 56 timmars vecka än som sker genom antagandet av nu föreslagna formulering. Herr von Sydow har ej heller föreslagit den formulering som återfinnes i Washingtonkonventionen utan en egen, som är såpass tänjbar, att anspråk på rätt till 56 timmars vecka kan tänkas framställas i mycket vidsträckt omfattning och snart sagt vid varje fall, då treskiftsindelning genomföres, vilket dock icke kan vara förenligt med lagstiftningens mening. Svårigheten att finna en lämplig formulering av lagtexten, varigenom möjlighet till 56 timmars vecka i önskvärd utsträckning gives, är därför uppenbarligen mycket stor. Även bör uppmärksammas, att frågan om behörigheten att tillämpa 56 timmars vecka, även om tillåtelse därtill ej skulle erfordras av arbetsrådet, när som helst kan bringas inför arbetsrådets prövning. I händelse en arbetsgivare i ett tveksamt fall tillämpar 56 timmars vecka, kan nämligen arbetarna bringa frågan inför arbetsrådet eller också arbetsgivaren härför åtalas, varvid domstolen sannolikt ej torde underlåta att enligt bestämmelserna i lagens 3 § tredje stycke inhämta arbetsrådets utlåtande. I båda fallen torde vid avgivande av dylikt utlåtande vara påtagligt, att arbetsrådet måste anlägga mera formella synpunkter än vid prövning av dispensärende, varav industrien givetvis ej är betjänad.

Till förebyggande av osäkerhetstillstånd för industrien anser utskottet, där skäl till dispens föreligger, inga hinder nu böra föreligga för arbetsrådet att medgiva tillstånd för lagens återstående tillämplighetstid. Vidare är att märka, att genom den praxis som uppkommer eller redan uppkommit osäkerheten om vilka industrier eller industrigrenar, som kunna medgivas rätt till 56 timmars arbetsvecka, snart bör vara avlägsnad.

3 mom.

Momentet motsvarar nuvarande 5 § första stycket. Friherre Adelswärds m. fl:s förslag om modifiering av uttrycket »synnerligen ringa» har utskottet icke ansett sig kunna bifalla. Utskottet finner dock, i överensstämmelse med vad andra lagutskottet förra året yttrade, lämpligt uttala, att vid arbetsrådets tillämpning av detta moment det vore önskligt, om något mindre fordringar ställdes på arbetets art, för att det skall anses medföra synnerligen ringa ansträngning.

4 mom.

I detta moment har utskottet funnit sig böra förorda en modifiering i de av Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna. Utskottet anser nämligen, att undantag från bestämmelse i 4 § bör kunna medgivas såväl, då så prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande som då det framgår av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden icke därigenom kommer att oskäligt utsträckas eller lagens syfte uppenbart att äventyras. Genom denna omformulering har den på Kungl. Maj:ts godkännande beroende avtalsfrihet, som i 9 § medgives rikssammanslutningar, utsträckts till andra arbetsgivare och arbetare, varvid åt arbetsrådet överlämnats kontrollen av arten och omfattningen av gjorda överenskommelser. I paragrafen gives för arbetsrådets rätt att medgiva undantag vissa direktiv, varigenom ett obehörigt utnyttjande av denna möjlighet till undantag torde vara utesluten.

Genom 5 §:s bortfallande komma 6 och följande paragrafer att erhålla annan nummerbeteckning.

7 §.

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava hemställt, att paragrafen måtte bringas mera i överensstämmelse med Washington-konventionen. *Friherre Adelswärds samt herr Rehns m. fl:s motion.*

Utskottet anser icke skäl föreligga att tillstyrka bifall till motionen. *Utskottet.*

8 §.

Herr von Sydow har hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse: *Herr von Sydows motion.*

»*1 mom.* För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 7 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 eller 6 §, vare därtill berättigad för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 20 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.»

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svensons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hava yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»1 mom. Till nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må enstaka arbetare, som fyllt aderton år, utöver tid, varunder han enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall än som avses i 7 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 eller 6 §, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av socialstyrelsen.

4 mom. På socialstyrelsen ankommer att pröva i vad mån minderårig, som fyllt sexton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan vara med arbetsgivaren överenskommet.»

Friherre Adelswärds motion.

Friherre Adelswärd yrkar i sin motion,

beträffande 2 mom. att möjligheten till övertidsarbete bör underlättas, förslagsvis intill en gräns av 300 timmar per år; samt

beträffande 3 mom. att i detta moment bör vidtagas motsvarande jämkning samt att momentet eventuellt bör inarbetas i 2 momentets bestämmelse.

Herr Rehns m. fl.:s motion.

Herr Rehn m. fl. hemställa i sin motion,

beträffande 2 mom. att möjligheten till övertidsarbete ytterligare underlättas; samt

beträffande 3 mom. att i detta moment bör vidtagas motsvarande jämkning samt att momentet eventuellt bör inarbetas i 2 momentets bestämmelse.

Herr Wahren yrkar i sin motion, *Herr Wahrens motion.*

dels att 1 och 2 mom. måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»*1 mom.* För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, till nödigt antal användas under högst 7 timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i § 7 med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver den tid, som angives i § 4 eller kan hava bestämts med stöd av 5 eller 6 §, vare därtill berättigad för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 360 timmar under loppet av ett kalenderår.»

dels ock att 4 mom. måtte utgå.

De i propositionen föreslagna ändringarna avse att i skälig mån utöka möjligheterna till övertidsarbete och att således råda bot för de många klagomål, som framställts däröver, att den gällande arbetstidslagens medgivanden i berörda hänseende varit allt för snävt tillmätta. Beträffande övertidsarbete för minderåriga har i motsats till den nuvarande lagen den möjligheten lämnats arbetsgivaren att få använda 16-åringar dock först efter arbetsrådets medgivande. De motionsvis framställda ändringsförslagen avse såväl inskränkning i som utökning av de i propositionen föreslagna bestämmelserna. Det har inom utskottet ifrågasatts att utsträcka rätten till övertidsarbete till alla 16-åringar oberoende av särskilt medgivande från arbetsrådet. I betraktande av att särskilt en del av det i 1 mom. omhandlade förberedelse- och avslutningsarbetet torde mindre väl lämpa sig för barn och att med av vederbörande myndighet tillämpat expeditionssätt något oskäligt besvär ej åstadkommes för industrien, har utskottet ansett sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag i denna del. *Utskottet.*

Genom den betydande utökningen av antalet timmar för förberedelse- och avslutningsarbeten i paragrafen 1 mom. torde ett behov, som gjort sig starkt gällande under lagens hittillsvarande tillämpning, blivit tillgodosett.

Vad beträffar de motionsvis framförda kraven på ökat antal övertidstimmar enligt 2 och 3 mom. är att märka, att ingen av motionärerna föreslår ett större antal timmar i månaden än Kungl. Maj:t. Då den tillåtna övertiden uppenbarligen är avsedd att tillgodose ett tillfälligt arbetsbehov, men ej en utökning av arbetstiden för hela året, som kunde

bliva en följd av bifall till motionärernas förslag, har utskottet ej funnit skäl att frångå Kungl. Maj:ts förslag. Herrar Hanssons och Svenssons m. fl:s motioner, som innebära ett bibehållande av nuvarande rätt till övertid, kan utskottet ej bifalla, då uppenbarligen ett behov av ökad övertid gjort sig gällande, vilket genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag torde bliva tillgodosett.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svenssons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

9 §.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hemställa, att paragrafen måtte utgå.

Friherre Barnekows m. fl:s motion.

Friherre Barnekow m. fl. yrka i sin motion,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 359 måtte besluta sådan ändring i § 9 i förslag till lag om arbetstidens begränsning, att eftergift må lämnas icke allenast däri åsyftade riks-sammanslutningar, utan jämväl enskilda företag, arbete och rörelse, som anses hänförligt till 5 och 6 §§, när det visas, att arbetsgivare och arbetare träffat överenskommelse om arbetstidens längd,

samt att vederbörande utskott måtte formulera erforderlig lagtext.

Utskottet.

I motiveringen till förevarande paragraf har föredragande departementschefen anfört följande:

»Med bestämmelserna i denna paragraf, som utgöra en nyhet för vår lagstiftning, har socialstyrelsen åsyftat att på grundval av samförstånd mellan de organiserade arbetsgivarna och arbetarna inom respektive fack åvägabringa en del allmängiltiga eftergifter i sådana avseenden, där på grund av praxis eller eljest en enhetlig tillämpning av eftergiftsbestämmelserna finnes kunna komma till stånd. Genom denna anordning, som även skulle tjäna att minska arbetsrådets börda, skulle man tillmötesgå det från arbetsgivarnas sida starkt betonade önskemålet om direkt tillämpliga eftergifter. Den föreslagna anordningen, som vilar på den förut berörda i Washingtonkonventionen och på andra håll rätt allmänt framträdande uppfattningen om parternas samtycke såsom basis för eftergifter, synes mig väl ägnad att medverka till förverkligandet av förevarande revisions ändamål att bättre anpassa arbetstidslagstiftningen efter det praktiska livets krav. Den medverkan från Kungl. Maj:ts och arbetsrådets sida, som förutsättes i paragrafen, torde få anses bereda tillfyllestgörande säkerhet mot alltför långt gående eller eljest olämpliga eftergifter.»

Utskottet delar departementschefens uppfattning om lämpligheten

att i vår lagstiftning införa ifrågavarande bestämmelser. Det av friherre Barnekow m. fl. framförda kravet torde genom den ändring utskottet föreslagit av § 6 mom. 4 vara tillgodosett.

10 §.

Herr von Sydow yrkar i sin motion, att paragrafen måtte utgå. *Herr von Sydows motion.*

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava i sina motioner framställt enahanda yrkande. *Friherre Adelswärds och Rehn m. fl:s motioner.*

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att den föreslagna bestämmelsen lätt skulle kunna föranleda missbruk och kringgående av lagen, så att i praktiken intet därmed vunnes. Utskottet finner även i de föreslagna bestämmelserna en tendens till själva arbetets kriminaliserande, som utskottet på intet sätt vill understödja. Utskottet hemställer därför, att paragrafen måtte utgå. *Utskottet.*

12 §.

Herr von Sydow har i sin motion hemställt, att 10 mom. måtte erhålla följande ändrade lydelse: *Herr von Sydows motion.*

»*10 mom.* Över beslut av arbetsrådet må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom tid, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut, men gånge beslutet utan hinder av besvären i verkställighet, såvida ej annorlunda bestämmes av arbetsrådet.»

Vidare har herr von Sydow uti en inom första kammaren väckt motion nr 231 angående ändring i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta att 2 § i denna lag måtte givas följande förändrade lydelse:

»*2 §.* Besvär som jämlikt — — — handräckningsmål;

19:o) mål om arbetsrådets beslut i fråga, som avses i lagen om arbetstidens begränsning.»

Motionärens yrkande om appelrätt beträffande arbetsrådets beslut kan utskottet icke biträda. Med den sakkunskap arbetsrådet besitter och med den erfarenhet rådet vunnit på hithörande område torde rättssäkerheten enligt utskottets förmenande vara tillgodosedd. Utskottet befarar även, att det syfte, som med arbetsrådets skapande avsågs att vinna, eller en smidig tillämpning av gällande rätt, i hög grad skulle äventyras genom införande av appellrätt. Om arbetsrådet vid varje av- *Utskottet.*

görande måste tänka sig möjligheten, att dess beslut skulle kunna bliva föremål för omprövning av en efter strängt formella grunder dömande domstol som regeringsrätten, är uppenbart, att de formella synpunkternas avgörande inflytande vid arbetsrådets beslut måste ytterligare ökas på bekostnad av lämplighets- och billighetssynpunkter. Möjligheten av en betydligt ökad arbetsbörda för regeringsrätten med därav följande långsamma behandling av under regeringsrättens prövning kommande ärenden torde även böra beaktas.

Föreslagen ny paragraf.

Herrar Sigfrid Hanssons och C. E. Svensons samt herr Johansons i Stockholm m. fl:s motioner.

Herrar Sigfrid Hansson och C. E. Svensson samt herr Johanson i Stockholm m. fl. hava i sina motioner föreslagit, att i lagförslaget måtte på lämpligt ställe införas en paragraf av följande lydelse:

»1 mom. Användes arbetare av samma arbetsgivare under ett kalenderdygn ej blott till arbete, varå denna lag enligt 1 § äger tillämpning, under mer än 2 timmar utan jämväl till annat arbete, vilket bedrives under sådana förhållanden, att det kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande, skall arbetarens användande till de båda slagen av arbete tillhopa vara underkastat bestämmelserna i denna lag.

2 mom. Fördelar sig beträffande arbetare, som användes ej blott till arbete, varå denna lag enligt 1 § äger tillämpning, utan jämväl till annat arbete, användandet till de båda slagen av arbete olika under skilda dygn, må arbetsrådet på framställning av arbetsgivaren, alltefter som arbetarens användande till det förra slaget av arbete måste anses genomsnittligt över- eller understiga 2 timmar för arbetsdygn, bestämma, att arbetarens användande till de båda slagen av arbete tillhopa skall, oberoende av vad i mom. 1 stadgas, vara underkastat lagens bestämmelser eller ock att så icke skall vara förhållandet.»

Utskottet.

Under hänvisning till vad utskottet anfört under 10 § i Kungl. Maj:ts förslag avstyrker utskottet bifall till motionärernas yrkande.

Övergångsbestämmelser.

Herr von Sydows motion.

Herr von Sydow har yrkat, att övergångsbestämmelserna till lagen måtte erhålla följande lydelse:

»*Övergångsbestämmelser.*

1) Denna lag träder i kraft den 1 juli 1921 samt gäller till och med den 31 december 1923; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 14 eller 15 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

2) Arbetsrådet äger att, där särskilda skäl därtill äro, medgiva anstånd med tillämpningen av denna lag.

3) Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft vidtaga åtgärd, som avses i 6, 8 eller 9 §.

4) Då denna lag träder i kraft, upphör lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning att gälla, men skola de eftergifter, som med stöd av sistnämnda lag beviljats, fortfarande äga giltighet, intill dess den för eftergiftens tillgodonjutande bestämda tiden utlupit eller ock eftergiften återkallats av vederbörande myndighet. Beträffande sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i lagens 11 och 12 §, skall vad i lagen är stadgat fortfara att gälla, även efter det lagen enligt vad nyss är sagt upphört att äga giltighet.»

Utskottet.

Motionärens förslag hava föranletts av de av honom framställda yrkanden om ändringar i lagen. Utskottet tillstyrker motionärens förslag beträffande de redaktionella ändringar, som föranledas av utskottets ovan fattade beslut.

Skrivelseförslag.

Friherre Adelswärds samt herr Rehns m. fl:s motioner.

Friherre Adelswärd samt herr Rehn m. fl. hava, med hänvisning till vad i motionerna anförts, hemställt om skyndsam utredning beträffande de förutsättningar, under vilka vårt land borde ansluta sig till en speciellt inom industrien önskvärd *internationell* lagstiftning, och vilka jämkningar för sådant syfte borde eftersträvas i den s. k. Washingtonkonventionen. Denna utredning borde innefatta en allsidig och grundlig undersökning om arbetstidslagens praktiska verkningar i socialt, ekonomiskt och tekniskt avseende, vilken undersökning under alla omständigheter borde föreligga vid tiden för den nuvarande svenska lagstiftningens utlöpande.

Vidare har hemställts, att, därest, på sätt ovan förutsatts, den egentliga »åttatimmarslagen» inskränktes till att gälla det rent industriella arbetsområdet, borde slutligen särskild utredning verkställas rörande behovet och arten av bestämmelser om arbetstid i de av

5 § i förslaget berörda fall (sjukvård, fattigvård, hotell-, restaurang- eller kaférörelse m. m.).

Herr von Kochs m. fl:s motion.

Herr von Koch och hans medmotionärer hava hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utarbeta och om möjligt för nästa års riksdag framlägga ett förslag till bestämmelser, åsyftande att utgöra grundvalen för en reglering av arbetsförhållandena inom de verksamhetsgrenar som innefattades i propositionens 5 § mom a).

Utskottet.

Då Sverige genom medlemskapet i nationernas förbund åtagit sig förbindelse att verka för åttatimmarsarbetsdagen och 48-timmarsarbetsveckan, är det givetvis önskvärt, att vårt land, med hänsyn tagen till våra nationella förhållanden så snart förutsättningar härför föreligga, söker anknytning med sin lagstiftning på ifrågavarande område till motsvarande internationella lagstiftning. Utskottet vill därför tillstyrka en förutsättningslös utredning i av motionärerna angivet syfte.

Såsom utskottet vid behandlingen av 1 § av Kungl. Maj:ts förslag anfört är det utskottets uppfattning, att en reglering av arbetsförhållandena på åtminstone vissa av hithörande områden är behövlig. Utskottet anser det därför välbetänkt att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning beträffande behovet och arten av reglering av arbetsförhållandena inom de verksamhetsgrenar som omfattas av förslagets 5 § a).

I anledning därav att utskottet föreslagit, att 5 och 10 §§ av förslaget måtte utgå, har utskottet vidtagit vissa redaktionella ändringar i lagtexten.

På grund av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Kungl. Maj:ts förslag:

Lag om arbetstidens begränsning.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning *utom vid skiljeställe,*

g) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

Utskottets förslag:

e) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov,

f) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning,

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrives utan samband med jordbruk,

Kungl. Maj:ts förslag:

h) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik, samt

i) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning.

Utskottets förslag:

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning, samt

k) sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

2 §.

Såsom arbetare skall vid tillämpning av denna lag ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person, kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, varom i första stycket förmäles, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen finner det nödigt; och må slutligt utslag av domstolen ej meddelas, förrän arbetsrådets beslut kommit domstolen tillhanda.

I annan fråga rörande lagens tillämpning, än som i första stycket avses, har arbetsrådet att på begäran av domstol eller den, vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må, därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar.

Kungl. Maj:ts förslag: *Utskottets förslag:*

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 §.

Arbetsrådet må, i den mån så prövas påkallat, medgiva annan begränsning av arbetstiden, än i 4 § stadgas, för

a) rörelse, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov, samt

b) hotell-, restaurang- eller kaférörelse.

6 §. *5 §.*

1 mom. Är för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att arbetstiden, med avvikelse från vad i 4 § stadgas, allenast begränsas så, att den i genomsnitt för viss angiven tidrymd kommer att uppgå till högst 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete, som bedrives med tre skiftlag, på grund av synnerliga skäl böra fortgå jämväl under sön- och helgdagar, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva därför erforderligt undantag.

3 mom. Beträffande arbete, som fortgår allenast under kortare tid eller medför synnerligen ringa ansträngning eller tillgodoser ändamål av synnerligen stort allmänt intresse, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva undantag från de i 4 § angivna begränsningar.

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande och framgår av uttalande av arbetarnas sammanslut-

4 mom. Skulle i annat fall, än som avses i 1, 2 eller 3 mom., undantag från bestämmelse i 4 § prövas påkallat till undvikande av allvarligt missförhållande, äger arbetsrådet lämna medgivande därtill.

Kungl. Maj:ts förslag:

ning eller sammanslutningar eller annorledes, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt, äger arbetsrådet lämna medgivande till undantaget.

Utskottets förslag:

Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt, och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas eller lagens syfte uppenbart att äventyras.

7 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av *5 eller 6 §*. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

6 §.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i ett företags drift eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må arbetare, i den mån så är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete utöver tid, som finnes angiven i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av *5 §*. Om sådant arbete samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetsrådet.

Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan har arbetsrådet att ofördröjligen meddela beslut.

Anmälan eller ansökan, varom här är sagt, må anses gjord, när densamma i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

8 §.

7 §.

1 mom. För utförande av nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må arbetare, som fyllt aderton år, till nödigt antal användas under högst sju timmar i veckan utöver den tid, varunder sådan arbetare

Kungl. Maj:ts förslag:

enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i *7 §*, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av *5 eller 6 §*, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

Utskottets förslag:

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i *6 §*, med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av *5 §*, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 30 timmar under loppet av en kalendermånad och 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 20 timmar under loppet av en kalendermånad och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer att pröva i vad mån den, som fyllt sexton men ej aderton år, må användas till arbete, som avses i denna paragraf.

5 mom. I fråga om arbetares skyldighet att utföra arbete, som avses i denna paragraf, gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet.

9 §.

Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i *5 eller 6 § eller 8 § 3 mom.*, må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

8 §.

Äro sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare och arbetare, som kunna anses företräda flertalet arbetsgivare och arbetare inom visst verksamhetsområde, ense om viss eftergift i något avseende, varom stadgas i *5 § eller 7 § 3 mom.*, må Konungen på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande förordna, att eftergiften må inom verksamhetsområdet i fråga allmänt tillgodonjutas.

Kungl. Maj:ts förslag:

10 §.

Användes arbetare av mer än en arbetsgivare till arbete, vårå denna lag äger tillämpning, eller användes arbetare ej blott i avsevärd mån till arbete av nämnda slag utan ock till hemarbete eller annat arbete, vårå lagen ej är tillämplig; kommer därigenom hans sammanlagda arbetstid att oskäligt utsträckas över den begränsning, som med lagen avses, eller föranledes därigenom eljest, att lagens syfte uppenbart äventyras, må arbetsrådet, på framställning av yrkesinspektör eller bergmästare eller av annan förekommen anledning, meddela sådant förbud mot arbetares användande till arbete, som för undanröjande av berörda missförhållande finnes erforderligt.

11 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt *7 eller 8 §* åligger det arbetsgivaren att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet. I fråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i *8 § 1 mom.*, är dock arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i *13 § 2 mom.* föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt *7 eller 8 §* skall biläggas journalen å det arbetsställe, beslutet rör, och

Utskottets förslag:

9 §.

Rörande arbetares användande till arbete enligt *6 eller 7 §* åligger det arbetsgivaren att senast näst därpå följande dag göra anteckning i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställes av arbetsrådet. I fråga om sådan förlängd arbetstid, som avses i *7 § 1 mom.*, är dock arbetsgivaren icke pliktig göra dylik anteckning, där arbetstiden finnes behörigen upptagen å det i *11 § 2 mom.* föreskrivna arbetstidsschema.

Beslut av arbetsrådet enligt *6 eller 7 §* skall biläggas journalen å det arbetsställe, beslutet rör, och

Kungl. Maj:ts förslag:

skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum.

Utskottets förslag:

skall journalen jämte bilagda beslut förvaras å arbetsstället under minst tre år, räknat beträffande journalen från den tid, då sista anteckningen gjordes däri, och beträffande beslutet från detsammas datum.

12 §.

10 §.

1 mom. Arbetsrådet består av minst sju ledamöter, utsedda av Konungen för en tid av två år i sänder. Av ledamöterna skola utses två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetsgivare, vilkas medlemmar sysselsätta tillhopa minst 50,000 arbetare, samt två bland personer, föreslagna av sådana rikssammanslutningar av arbetare, som räkna minst 50,000 medlemmar. För nämnda fyra ledamöter skola i enahanda ordning utses minst dubbelt så många suppleanter. Förslag, som ovan sägs, skall, för att vinna avseende, upptaga minst dubbelt så många personer som de, vilka skola med ledning av förslaget förordnas till ledamöter eller suppleanter. Har förslag icke avgivits, varde förordnande ändock av Konungen meddelat.

Övriga ledamöter skola utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, och förordnar Konungen en av dessa ledamöter till rådets ordförande och chef samt en till ställföreträdare för denne. Minst en av de utan förslag utsedda ledamöterna skall vara lagkunnig man, vilken fullgjort vad författningarna föreskriva om dem, som må nyttjas uti domarämbeten.

2 mom. Ledamot eller suppleant, som i 1 mom. avses, skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den,

som står under förmynderskap,

som är i konkurstillstånd eller vars egendom, utan att vara avträdd till konkurs, förvaltas för borgenärers räkning,

som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller som är under framtiden ställd för brott, vilket kan medföra sådan påföljd, eller

som blivit dömd ovärdig att föra andras talan inför rätta.

3 mom. Mot ledamot av arbetsrådet gälla samma jäv, som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

Kungl. Maj:ts förslag:

4 mom. Har ledamot eller suppleant, som representerar arbetsgivare eller arbetare, åtagit sig uppdraget, äge han ej att varda därifrån entledigad, med mindre särskilda omständigheter därtill föranleda. Avsägelse av uppdraget prövas av Konungen.

Avgår ledamot eller suppleant, förordnar Konungen för återstående delen av den tid, för vilken den avgångne varit förordnad, annan ledamot eller suppleant.

5 mom. Skulle ledamot, som representerar arbetsgivare eller arbetare, vid sammanträde utebliva eller finnas vara av jäv hindrad att tjänstgöra, och kan ej suppleant tillkallas, äger arbetsrådet utse lämplig person att vid det tillfället träda i den uteblivne eller jävige ledamotens ställe.

6 mom. Ärenden, som behandlas av arbetsrådet, må avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där de äro om beslutet ense. Ej må flera än sju ledamöter deltaga i behandlingen av ärende inför arbetsrådet.

Vid besluts fattande skola lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt minst en lagfaren ledamot bland dem, som utsetts utan förslag, närvara.

7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i *6 § 4 mom. eller 9 §,* bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet ifråga. Beslut, som avses i *8 § 4 mom.,* skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med socialstyrelsen.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig,

Utskottets förslag:

7 mom. Vid handläggning av annat på arbetsrådet ankommande ärende rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare än sådant, som avses i *5 § 4 mom. senare stycket eller 8 §,* bör rådet i regel ej blott bereda vederbörande arbetsgivare och arbetare tillfälle att yttra sig utan även på lämpligt sätt söka samråd med representanter för arbetsgivare och arbetare inom verksamhetsområdet ifråga. Beslut, som avses i *7 § 4 mom.,* skall, såvitt möjligt, fattas efter samråd med socialstyrelsen.

Till utredning av ärende må arbetsrådet låta vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Finner arbetsrådet sådan åtgärd nödig, äger rådet därom göra framställning hos den underrätt, inom vars område den, som skall höras, har sitt hemvist eller någon tid uppehåller sig,

Kungl. Maj:ts förslag:

och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Beslut, som enligt *7 eller 8 §* ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande. Har detta skett, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.

Utskottets förslag:

och varde denne genom rättens eller domarens försorg till rätten kallad. Rätten äger tillägga vittne och sakkunnig ersättning med vad som prövas skäligt. Sedan förhöret hållits, skall rätten tillställa arbetsrådet protokoll däröver.

Kostnaderna för förhör, som ovan sägs, bestridas av allmänna medel. Arbetsrådets beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

8 mom. Beslut, som enligt *6 eller 7 §* ankommer på arbetsrådet, må i brådskande fall meddelas av dess ordförande. Har detta skett, tage arbetsrådet vid sitt första därefter följande sammanträde under omprövning, huruvida beslutet skall äga bestånd.

9 mom. Arbetsrådet äger att, när skäl därtill föreligga, i avbidan på närmare utredning meddela beslut, som gäller endast tills vidare.

10 mom. Över arbetsrådets beslut må klagan ej föras.

11 mom. Närmare föreskrifter angående avgivande av förslag, som i 1 mom. sägs, och om arbetsrådets verksamhet må meddelas av Konungen.

13 §.

1 mom. Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

2 mom. Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall å lämplig plats finnas anslagna ej mindre denna lag än även arbetstidsschema, angivande när arbetet börjar och slutar eller, där arbetet bedrives med skiftlag, när arbetet börjar och slutar för varje sådant lag, ävensom såvitt möjligt början och slut för varje rast, varigenom arbetet avbrytes.

14 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna

11 §.

12 §.

Använder arbetsgivare arbetare till arbete i strid mot vad i denna

Kungl. Maj:ts förslag:

lag är stadgat *eller mot förbud, som avses i 10 §,* straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Utskottets förslag:

lag är stadgat, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Är arbetaren under aderton år och har användandet skett med faders eller målsmans vetskap och vilja, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

15 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i *7 §,* eller att iakttaga vad enligt *11 § eller 13 § 2 mom.* åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i *11 §,* straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

13 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i *6 §,* eller att iakttaga vad enligt *9 § eller 11 § 2 mom.* åligger honom, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Har arbetsgivare mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i journal, som avses i *9 §,* straffes med böter från och med femtio till och med ettusen kronor.

16 §.

14 §.

Förseelser mot denna lag åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

17 §.

15 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av kommun, skall vad i denna lag är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Kungl. Maj:ts förslag:

18 §.

Skulle tillämpningen av denna lag medföra sådana svårigheter för visst arbete eller företag, att dess fortsatta bedrivande därigenom äventyras, må Konungen, efter arbetsrådets hörande, medgiva av förhållandena påkallat undantag från lagens tillämpning.

19 §.

Där i lag eller författning ytterligare begränsning stadgats beträffande användande av minderårig eller kvinna till arbete, skall sådan begränsning lända till efterrättelse.

1) Denna lag träder i kraft *beträffande sådant arbete, som avses i 5 §, den 1 januari 1922 och beträffande annat arbete* den 1 juli 1921 samt gäller till och med den 31 december 1923; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i *14 eller 15 §,* vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

2) Arbetsrådet äger att, där särskilda skäl därtill äro, medgiva anstånd med tillämpningen av denna lag.

3) Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft vidtaga åtgärd, som avses i *5, 6, 8 eller 9 §.*

4) Då denna lag träder i kraft beträffande visst slag av arbete, upphör lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning att gälla beträffande sådant arbete, men skola de eftergifter, som med stöd av sistnämnda lag beviljats, fort-

Utskottets förslag:

16 §.

17 §.

1) Denna lag träder i kraft den 1 juli 1921 samt gäller till och med den 31 december 1923; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i *12 eller 13 §,* vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

2) Arbetsrådet äger att, där särskilda skäl därtill äro, medgiva anstånd med tillämpningen av denna lag.

3) Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft vidtaga åtgärd, som avses i *5, 7 eller 8 §.*

4) Med ikraftträdandet av denna lag upphör lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning att gälla, men skola de eftergifter, som med stöd av sistnämnda lag beviljats, fortfarande äga giltighet, intill dess den för eftergiftens till-

Utskottets förslag:

farande äga giltighet, intill dess den för eftergiftens tillgodonjutande bestämda tiden utlupit eller ock eftergiften återkallats av vederbörande myndighet. Beträffande sådan under tiden för den äldre lagens giltighet begången förseelse, som avses i lagens 11 eller 12 §, skall vad i lagen är stadgat fortfara att gälla, även efter det lagen enligt vad nyss är sagt upphört att äga giltighet.

Kungl. Maj:ts förslag:

godonjutande bestämda tiden utlupit eller ock eftergiften återkallats av vederbörande myndighet. Beträffande sådan under tiden för den äldre lagens giltighet begången förseelse, som avses i lagens 11 eller 12 §, skall vad i lagen är stadgat fortfara att gälla, även efter det lagen enligt vad nyss är sagt upphört att äga giltighet.

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning beträffande

1. arbetstidslagens verkningar och dess anpassning efter den internationella lagstiftningen,

2. behovet och arten av reglering av arbetsförhållandena inom de verksamhetsgrenar, som omförmälas i det i propositionen intagna lagförslagets 5 § a);

C) att motionerna I: 71 och II: 117 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

D) att motionerna I: 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237 och 238 samt II: 363, 364, 365, 366, 367 och 368, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) och B) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 juni 1921.

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

Reservationer:

av herr *von Sydow,* som anfört följande:

»8-timmarslagens genomförande var en fruktansvärd olycka för det svenska näringslivet. I en tid, då för världskrisens lindrande varje man och kvinna bort ansträngа sina arbetskrafter till det yttersta, införde man genom lag en förkortad arbetstid för så gott som hela det svenska näringslivet utom jordbruket. Huru tungt detta slag drabbade de svenska näringarna har tillräckligt visat sig redan under den korta tid, under vilken lagen varit i kraft. Detta gäller i främsta rummet industrien, å vilken lagen direkt fick tillämpning, men i själva verket även lantbruket, som endast indirekt, men icke desto mindre mycket kännbart betungats av lagen. Under dessa omständigheter ligger det nära till hands att instämma i yrkandet om lagens omedelbara upphävande. Emellertid måste jag för min del i denna fråga ansluta mig till utskottsmajoritetens synpunkt. Genom vårt inträde i Nationernas förbund har Sverige automatiskt blivit medlem i en internationell organisation, som har till mål att genomföra 8-timmarsdagen i alla länder, där det hittills icke skett, och med denna förbundsplikt torde det icke stå tillsammans att för vårt land, där lagen redan genomförts, nu upphäva den. I denna situation synes det mig emellertid ligga så mycket mera vikt uppå, att man i stället ändrar lagen så, att dess tryck över näringslivet så långt möjligt är lindras. Det må villigt erkännas, att Kungl. Maj:ts förslag innebär några förbättringar i den förutvarande lagen samt att utskottet också föreslagit en del förbättringar i Kungl. Maj:ts förslag. Men det är här endast fråga om detaljer, i stort sett synes det mig kunna påstås, att även med utskottets förslag den förutvarande lagen i det väsentligaste bibehålles och förhållandena sålunda i stort sett bliva oförändrade. De punkter, i vilka jag anser, att ytterligare eftergifter bort ske till förmån för näringslivet, finnas angivna i min motion, nr 230, och ber jag att under åberopande av denna motion här allenast i största korthet få peka på några av de viktigaste av dessa punkter.

Jag anser, att utskottet bort i enlighet med Washingtonkonventionen inskränka lagens omfattning att gälla endast industriellt arbete och hantverk inklusive byggnadsindustri och transportverksamhet, genom vilken förändring man skulle undanröjt en stor del av det missnöje, som givit anledning till kraven om lagens revidering. Jag anser vidare,

att man till förmån för såväl arbetsgivare som arbetare bort genomföra en möjlighet att uttaga hela veckans arbetstid 48 timmar på fem dagar. Jag anser i högsta grad beklagligt, att icke heller utskottet velat gå med på yrkandet, att i sådana fall, där det av tekniska, ekonomiska eller samhälleliga motiv är nödvändigt att låta arbetet fortgå i skiftlag veckan runt, arbetsgivaren måtte få en otvetydlig rätt till 56 timmars arbetstid i veckan. Jag anser, att utskottet bort dels tillstyrka rätt för arbetsgivaren att inom de fastställda gränserna för övertidsarbete få använda därtill även minderåriga arbetare, utan vilken rätt i många industrier övertidsarbete icke kan begagnas, dels ock tillstyrka den av herr Wahren och mig begärda utökningen av övertiden. Slutligen anser jag, att utskottet icke bort förorda bibehållande av arbetsrådets suveräna ställning i de ärenden, som höra till dess behandling, utan tillstyrka rätt för parterna att föra talan mot rådets beslut.

Jag anser alltså, att utskottet bort hemställa, att 1 §, 4 §, 6 §, 1, 2 och 3 mom. 8 §, 12 §, 10 mom. och övergångsbestämmelserna i Kungl. Maj:ts förslag måtte givas den lydelse, som föreslås i min motion nr 230 samt att utskottet bort tillstyrka bifall till min motion nr 231.»

av herrar *Carl E. Svensson, Linder, Sigfrid Hansson, Hagman, Johanson* i Stockholm och *Holmström,* vilka anfört följande:

»Utskottets här föreliggande förslag till revision av lagen om arbetstidens begränsning kunna vi icke i alla delar biträda. Utskottets ledande princip har varit att överallt där lindringar föreslagits biträda dessa, men däremot har utskottet, på de punkter där en skärpning vore påkallad för att få vår svenska lag i överensstämmelse med Washingtonkonventionen, motsatt sig varje förändring i denna riktning. Då redan den nu gällande lagen ur arbetaresynpunkt ingalunda är tillfredsställande, måste förändringar i den riktning, som utskottet föreslår, komma att betyda en ytterligare försämring.

Vid prövning av de erfarenheter som hittills vunnits beträffande lagens tillämpning, ha vi därför funnit det oundgängligen nödvändigt att på flera punkter påyrka förändringar från utskottsmajoritetens förslag. Dessa ändringsyrkanden upptaga icke alla de tillägg och ändringar, som vi för vår del anse borde genomföras beträffande en lagstiftning på detta område, men vi ha medtagit de önskemål som för närvarande måste betecknas såsom de viktigaste.

I ingressen till lagens 1 § föreslås nu den förändringen att lagen endast skall gälla för arbetsgivare eller företag som i regel sysselsätta flera än fyra arbetare. Genom en dylik inskränkande bestämmelse kommer

en mycket stor del av hantverkets arbetare att ställas utanför lagen. Då det emellertid torde vara så att inom flertalet arbetsområden gälla kollektivavtal, och det för såväl arbetare som arbetsgivare är ett gemensamt intresse att arbetsvillkoren på viss plats äro likartade, och då fackföreningarna aldrig komma att medgiva annan arbetstid för de små företagen än för de större, har man mycket svårt att uppfatta fördelen i en anordning som ställer företag med fyra arbetare utanför lagen. Stadgandet strider därjämte mot Washingtonkonventionen, som saknar dylikt undantag.

Tidigare har från vår sida påyrkats att nu gällande lags undantag under 1 § d) »arbete, som bedrives av staten», samt under i) »arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik», borde ur lagen utgå, och jämväl genom motionerna 232 i första kammaren och 365 i andra kammaren har yrkandena återupprepats. Med hänsyn till den omständigheten att på dessa arbetsområden på annat sätt en övergång till en arbetstid av 8 timmar kommit till stånd, samt omöjligheten att vid denna revision av lagen vinna gehör för en dylik utsträckning, låta vi yrkandena härpå falla, men förbehålla vi oss rätt att vid den övergång till definitiv lagstiftning på området, som sedermera torde komma till stånd, återupptaga även dessa yrkanden.

Kolning i mila, så kallad platskolning, likaväl som arbete vid skiljeställen, anse vi fortfarande böra falla under lagen.

Beträffande 2 § synes oss inga tillräckligt starka skäl hava anförts för att från lagens skydd utesluta »ritare, bokhållare, eller därmed jämnställd person, kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde».

I 4 § föreslår utskottet att arbetstiden skall vara 8 timmar om dygnet eller 48 timmar i veckan, dock skall arbetstiden, därest icke 48 timmar per vecka överskridas, under något eller några av veckans dygn, kunna utsträckas till högst 9 timmar. Något verkligt behov av en dylik förändring, som under ända till fem av veckans dagar kan medföra en nio-timmars-dag, torde ej föreligga.

Däremot torde andra delen av 4 § böra omformuleras på sådant sätt att möjlighet icke föreligger att under vissa av veckans dygn utsträcka arbetstiden till 12 timmar, och föreslå vi därför att 4 § må bibehållas i sin hittills gällande lydelse, med den ändringen att orden »vid skiftväxling» införes i andra stycket.

I propositionen nr 359 har föreslagits en helt ny 5 § innehållande rätt för arbetsrådet att för vissa arbetsområden fastställa annan arbetstid än i 4 § angivna. Utskottet har emellertid strukit hela denna paragraf samt genom att under undantagen i 1 § införa såväl »arbete som har

till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov», samt »sådant arbete i hotell, restaurang eller kaférörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande» möjliggjort att den förbättring av dessa gruppers arbetsförhållanden som ställts i utsikt, icke allenast försvinner, utan jämväl att sjukhusens ekonomipersonal, som för närvarande faller under lagen, ställts utanför densamma. För vår del hemställa vi om bifall till 5 § i Kungl. Maj:ts proposition.

I 5 § 1 mom. av utskottets förslag biträder utskottet Kungl. Maj:ts proposition, som kommer att medföra synnerligen långt gående verkningar. Tidigare ha undantag kunnat beviljas så att arbetstiden allenast i genomsnitt under en tidrymd av högst 4 veckor kom att uppgå till 48 timmar i veckan. Genom borttagandet av tidsbestämningen 4 veckor kan genomsnittsberäkningen komma att omfatta huru lång tid som helst, varav följer att för vissa säsongfack faktiskt ingen lag om arbetstidens begränsning kommer att gälla. En dylik beräkningsgrund kunna vi under inga förhållanden godkänna, varför vi hemställa om bifall till yrkandet i denna punkt sådant det formulerats i motion 232 i första kammaren och 365 i andra kammaren.

Vidare föreslår utskottet ett tillägg till 5 § i sitt utlåtande gående ut på ökade möjligheter för arbetsrådet att bevilja undantag, varvid de arbetares mening som beröras av undantagen skall tillerkännas viss avgörande betydelse. Ehuruväl det rent teoretiskt sett kan förefalla praktiskt med en dylik anordning, kan det dock befaras att denna bestämmelse leder till att stora oregelbundenheter på skilda områden komma att göra sig gällande. För vår del anse vi därför att 4 mom. i 5 § av utskottets utlåtande bör utgå.

Rörande övertidsarbetet där utskottet föreslår en ökning av antalet övertidstimmar, hemställa vi om bifall till det yrkande som framställts i motion 232 i första kammaren och 365 i andra kammaren.

I 8 § av utskottets utlåtande medgives att därest rikssammanslutningar av arbetare och arbetsgivare ena sig om viss eftergift i något avseende varom stadgas i 5 § eller 7 § 3 mom. och arbetsrådet därom gör framställning, Konungen må förordna att sagda eftergift skall inom verksamhetsområdet allmänt tillgodonjutas. Då en dylik förutsättning säkerligen aldrig kommer att föreligga, anse vi det ej nödigt att införa ett dylikt stadgande.

Med bifall till att 10 § i Kungl. Maj:ts proposition helt utgår, anse vi, att bestämmelser böra intagas, som angiva, huru förfaras skall, då arbetare arbeta vissa timmar av dagen, inom arbetsområden, som faller under

lagen, samt vissa timmar på arbetsområden, där lagen ej gäller, på det att icke arbetstiden hos samma arbetsgivare skall kunna utsträckas huru länge som hälst.

Med utgångspunkt från vad vi här ovan anfört, få vi därför hemställa,

att 1 § måtte erhålla följande lydelse:

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag för så vitt i rörelsen eller företaget arbete utföres för arbetsgivares räkning.

Från lagens tillämpning undantages dock

a) arbete, som utföres — — — arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres — — — arbetsgivarens familj,

c) arbete, som till sin natur — — — bestämda tider,

d) arbete, som bedrives av staten,

e) skeppstjänst — — — ävensom fiske,

f) skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning utom vid skiljeställe,

g) jordbruk, jämte — — — med jordbruk,

h) arbete, som åligger — — — allmän trafik, samt

i) arbete, som åligger — — — badinrättning.

att 2 § måtte erhålla följande lydelse:

Såsom arbetare skall vid tillämpningen av denna lag ej räknas verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning.

att 4 § måtte erhålla följande lydelse:

Arbetare må icke användas till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan; dock må därest nyssnämnda begränsning av arbetstiden per vecka icke därigenom överskrides, arbetstiden under veckans fem första söckendagar utsträckas till 8 och en halv timmar.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas vid skiftväxling, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

att 5 § införes med samma lydelse som i Kungl. Maj:ts proposition.

att 6 § i Kungl. Maj:ts proposition (5 § utskottets utlåtande) måtte erhålla följande lydelse:

1 mom. År för visst arbete arbetstiden i väsentlig mån beroende av årstiden eller väderleken eller är den på grund av annat förhållande av växlande längd, må arbetsrådet, i den mån så prövas påkallat, medgiva, att annan arbetstid än i 4 § stadgas må tillämpas, såvitt därigenom icke sammanlagda arbetstiden för en tidrymd av högst 4 veckor blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

2 mom. Finnes arbete — — — undantag.

3 mom. Beträffande arbete, — — — begränsningar.

att 8 § i Kungl. Maj:ts proposition (7 § i utskottets utlåtande) måtte erhålla följande lydelse:

1 mom. Till nödvändiga förberedelse- eller avslutningsarbeten må enstaka arbetare, som fyllt 18 år, utöver tid, varunder han enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad eftergift må användas till sitt egentliga arbete, användas under högst 10 timmar under loppet av en kalendermånad.

2 mom. Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 7 § med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som angives i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 § eller 6 § vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt 18 år, för högst 25 timmar under loppet av en kalendermånad och 150 timmar under loppet av ett kalenderår.

3 mom. Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallad, må sådan, dock för högst 10 timmar

under loppet av en kalendermånad och 75 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

4 mom. På arbetsrådet ankommer — — — denna paragraf.

5 mom. I fråga om — — — överenskommet.

att 8 § i utskottets utlåtande måtte helt utgå.

att en helt ny paragraf av följande lydelse måtte införas:

1 mom. Användes arbetare av samma arbetsgivare under ett kalenderdygn ej blott till arbete, varå denna lag enligt 1 § äger tillämpning, under mer än två timmar utan jämväl till annat arbete, vilket bedrives under sådana förhållanden, att det kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över dess anordnande, skall arbetarens användande till de båda slagen av arbete tillhopa vara underkastat bestämmelserna i denna lag.

2 mom. Fördelar sig beträffande arbetare, som användes ej blott till arbete, varå denna lag enligt 1 § äger tillämpning, utan jämväl till annat arbete, användandet till de båda slagen av arbete olika under skilda dygn, må arbetsrådet på framställning av arbetsgivaren, allt efter som arbetarens användande till det förra slaget av arbete måste anses genomsnittligt övereller understiga 2 timmar för arbetsdygn, bestämma, att arbetarens användande till de båda slagen av arbete tillhopa skall, oberoende av vad i mom. 1 stadgas, vara underkastat lagens bestämmelser eller ock att så icke skall vara förhållandet.»

av herrar *Boberg, Andersson* i Knäppinge, *Carlsson* i Solberga och *Sundling,* vilka anfört följande:

»Åttatimmarsdagens generella genomförande i vår lagstiftning har utan tvivel varit olycklig i flera avseenden. Från alla håll ingå meddelanden om denna lags bedrövliga verkningar. I hela landet har lagen vållat ekonomiska och andra rubbningar, som medfört många svårigheter och fördyrat så gott som allt arbete. Och som följderna av denna

lag visat sig i vårt land ha de visat sig i andra, där förutsättningarna varit lika våra.

Icke underligt. Ty denna lag är naturstridig till sitt innersta väsen, enär den lägger en hämmande boja på själva livets inneboende lust och behov att utlösa sin kraft i arbete till förkovran. I hela naturen finna vi icke någon motsvarighet till denna lag. Allt får där utveckla sig enligt sin egen inneboende livskraft. Där denna utveckling hämmas, blir resultatet förkrympning och död.

Om lagen varit begränsad att gälla arbeten av särskild hälsofarlig och ansträngande art, så hade den varit rätt inriktad och haft en mission att fylla. Men så är icke förhållandet.

Lagen åsyftar närmast att stävja överproduktion och fallande arbetspriser. Men den ger ingen garanti mot bristande produktion och stigande dyrtidspris. Den har också enbart sikte på kroppsarbetet. Det andliga, det intellektuella arbetet, som är det planläggande, bärande och ledande arbetet och ofta kan vara av mycket mer ansträngande art, går icke in och *kan* icke gå in under lagen. Ingen önskar väl heller det.

Lagen skapar rent av arbetslöshet därigenom att den fördyrar och därmed försvårar all produktion, varigenom jämväl vår konkurrenskraft på den utländska marknaden och vår export förminskas.

Vi erkänna villigt, att det lagförslag, som Kungl. Maj:ts proposition innehåller jämte de smärre förändringar, som utskottet företagit däri, innebär någon förbättring av den i hast författade och genomdrivna lagen av 1919. Vi sympatisera också livligt med de ytterligare förbättringar i lagen, som innefattas i herr von Sydows motion, ävensom i ett par andra.

Men då vi ha den uppfattningen, att hela lagen bör i sin nuvarande form upphävas, enär den utan rimliga skäl förnekar folk att arbeta den tid, som de själva önska, och därigenom förhindrar dem att skaffa sig ökad inkomst, tveka vi icke att yrka bifall till de av herr Trygger m. fl. och herr Lindman m. fl. väckta motionerna, som avse lagens avskaffande eller tillfälliga suspension.

Vårt inträde i Nationernas förbund har visserligen sagts utgöra ett hinder härför. Detta är dock icke riktigt. De makter, som i första hand bildade detta förbund, ha för övrigt icke ens själva bundit sig vid en dylik lagstiftning. England har icke gjort det. Det är en plikt för de särskilda ländernas folkrepresentanter att yrka på denna lags avskaffande, om dess verkningar visa sig ödesdigra för landets ekonomiska liv.

Under sådana förhållanden tillåta vi oss hemställa om bifall till

herr Tryggers m. fl:s och herr Lindmans m. fl:s ovan omförmälda motioner.»

av herr *Karlsson* i Gasabäck beträffande 1 § g) i utskottets förslag till lag.